

რეზიუმე

სამეცნიერო სტატიაში „რისკების მართვა ეკონომიკაში“ აღნიშნულია, რომ ეკონომიკა წარმოუდგენელია გარკვეული რისკების გარეშე. ეკონომიკის გლობალიზაციამ კიდევ უფრო გააძლიერა ეკონომიკაში რისკების დადგომის ალბათობა. რისკი არის რაღაცის არ მიღების, მიზნის მიუღწევლობის ან რაღაცის დაკარგვის საშიშროების შემცველი პროცესი. რისკი, როგორც ეკონომიკური პროცესი, არის მოვლენა, რომელიც შეიძლება მოხდეს ან არ მოხდეს.

რისკები მრავალნაირია. იმის მიუხედავად, რომ ყველანაირი რისკი საბოლოო ჯამში ეკონომიკური შედეგით ფასდება, მათ მაინც აჯგუფებენ: პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, ბუნებრივ, ტექნოლოგიურ და პიროვნულ რისკებად.

რისკების მართვა წარმოადგენს ერთ-ერთ დინამიურად განვითარებადი სახის პროფესიულ საქმიანობას და დღითიდღე სულ უფრო აქტუალური ხდება. იგი გულისხმობს სავარაუდოდ, რისკის გამოვლენის, რისკის შეფასების, რისკის მართვის მეთოდის შერჩევას და მისი გამოყენებით მიღებული შედეგის შეფასებას.

რისკები ეკონომიკაში იმართება და რეგულირდება, როგორც სახელმწიფო, ისე ფირმის დონეზე. სახელმწიფო დონეზე მას არეგულირებს ქვეყნის მთავრობა, როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი მეთოდებით. პირდაპირი რეგულირება მჟღავნდება სანარმოთა დოტაციურ დაფინანსებაში, ხოლო არაპირდაპირი სანარმოთა შეღავათიან დაბეგვრაში გადასახადებით.

საკვანძო სიტყვები: რისკები, ინოვაციური, თვითდაზღვევა, დოტაციური, რეგულირება, მართვა, სარისკო სიტუაცია

Risks Management in Economics

Akaki Gvarutsidze,
Associated professor of GTU

Summary

„Risks management in Economics” are marked in Scientific article, that innovative the economic is inconceivable without risks. The globalization of the economic has strengthen more the probability of the risks in economics. The risk is the process of not receiving, of inaccessibility of the result or of danger of loss of something. The risk as the economical process is the event, which must happen or must not happen.

The risks have many forms. Besides, that all the risk in

total, is evaluated by economical result, they although are divided into groups: political, economical, natural, technological and personal risks.

Risks management is the professional activity of one dynamic developed type and day by day becomes more actual. It means supposedly the manifestation of the risk, the evaluation of risk, the selection of the method of risk management and the evaluation of the result received by its use.

The risks are managed in economics and are regulated, as on the level of State as on level of firm. On State level the Government of the country regulates it, as by direct as also by indirect methods. The direct regulation reveals in the subsidized financing of the enterprises, but indirect methods consist preferential taxation taxes of indirect enterprises.

Keywords: risks, innovative, self insurance, subsidies, adjustment, management, risk situation.

თანამედროვე სამეწარმეო საქმიანობა გარკვეული თვალსაზრისით სარისკო ბიზნესია. ეკონომიკის გლობალიზაციამ კიდევ უფრო გააძლიერა ეკონომიკურ საქმიანობაში სარისკო სიტუაციები. სწორედ ამიტომ, რომ საბაზრო ეკონომიკის პირობებში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ეკონომიკაში რისკების მართვის პრობლემებს.

თანამედროვე პირობებში სარისკო სიტუაციების სასწავლო კურსები „რისკმენეჯმენტის“ სახელწოდებით ჩამოყალიბდა.

ადამიანთა არსებობის მთელი ისტორიის მანძილზე ყველაზე გაბედული აღიარება იყო იმის თქმა, რომ მათ შეუძლიათ თავიანთ კონტროლს დაუქვემდებარონ სარისკო სიტუაცია. მართალია, რომ ღმერთი თავისათავე არ იძლევა რეალურად იმის ცოდნას, რა ელოდება მათ საქმიანობას სარისკო სიტუაციიდან გამომდინარე, მაგრამ ადამიანები აღიქვამენ მომავალ მოსალოდნელ არასასურველ სიტუაციებს და სწავლობენ მისი აღკვეთის ღონისძიებების მენეჯმენტს.

განვითარების ყველა ეტაპზე ადამიანთა საქმიანობას თან ახლდა გარკვეული სარისკო სიტუაცია. მათი ნაწილი ადამიანთა არასწორი გადაწყვეტილებების შედეგი იყო, მეორე ნაწილი კი ადამიანისგან დამოუკიდებლად არსებობდა.

რისკი არის რაღაცის არ მიღების, მიზნის მიუღწევლობის ან რაღაცის დაკარგვის საშიშროების შემცველი პროცესი. რისკი, როგორც ეკონომიკური კატეგორია, არის მოვლენა, რომელიც შეიძლება მოხდეს ან არ მოხდეს.

ეკონომიკაში რისკებს წარმოქმნის ფუნდამენტური, კონიუნქტურული და შინაგანი ფაქტორები. ფუნდამენტურ ფაქტორებს მიეკუთვნება კონკრე-

ტული ქვეყნის და აგრეთვე, მსოფლიოს პოლიტიკურ-ეკონომიკური მდგომარეობა, კონიუნქტურულ ფაქტორებს – ბაზრის მდგომარეობა, ხოლო შინაგან ფაქტორებს, ვენჩურული ფირმის შინაგანი გარემო.

რისკები მრავალნაირია. იმის მიუხედავად, რომ ყველანაირი რისკი საბოლოო ჯამში, ეკონომიკური შედეგით ფასდება, მათ მაინც აჯგუფებენ. პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, ბუნებრივ, ტექნოლოგიურ და პიროვნულ რისკებად.

რისკების მართვა წარმოადგენს ერთ-ერთ დინამიურად განვითარებადი სახის პროფესიულ საქმიანობას და დღითიდღე სულ უფრო აქტუალური ხდება. იგი მოიცავს სავარაუდოდ, რისკის გამოვლენას, რისკის შეფასებას, რისკის მართვის მეთოდის შერჩევას და მისი გამოყენებით მიღებული შედეგის შეფასებას.

რისკები ეკონომიკაში იმართება და რეგულირდება, როგორც სახელმწიფო ისე ფირმის დონეზე. სახელმწიფო დონეზე მას არეგულირებს ქვეყნის მთავრობა, როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი მეთოდებით. პირდაპირი რეგულირება მჟღავნდება სანარმოთა დოტაციურ დაფინანსებაში, ხოლო არაპირდაპირი სანარმოთა შეღავათიან დაბეგვრაში გადასახადებით.

რისკების მართვის სისტემა მოიცავს:

საკადრო, მატერიალურ-ტექნიკურ, ფინანსურ, ინფორმაციულ, სამართლებრივ აუცილებლობას, რომლის ფარგლებშიც ხორციელდება მართვის ნებისმიერი სისტემის ფუნქციონირება.

რისკის მართვის ობიექტი, სარისკო ინვესტიციები, ეკონომიკური და სოციალური სარისკო ურთიერთობები, რომლებიც რისკის რეალიზაციის პროცესში წარმოიქმნება (ურთიერთობა დამქირავებელს და კრედიტორს შორის, სამენარმეო სუბიექტებს შორის და სხვა).

მართვის სუბიექტი – ადამიანთა სპეციალური ჯგუფი (სტრუქტურული ქვეგანყოფილება: განყოფილება, რისკის სამსახური ან მენეჯმენტი, ფინანსური მენეჯმენტი და ა.შ.), რომელიც ახორციელებს მართვის ობიექტის ფუნქციონირებას მმართველობით ზემოქმედების სხვადასხვა ხერხებით და მეთოდებით.

მართვის პროცესში მართვის სუბიექტი ეყრდნობა ობიექტურად არსებულ პრინციპებს და სხვადასხვაგვარი მეთოდებით ზემოქმედებს მართვის ობიექტებზე იმისათვის, რომ უზრუნველყოს დასახული მიზნების და ამოცანების შესრულება.¹

რისკის მართვა, როგორც სისტემა, შედგება ორი ქვესისტემისაგან: მართვადი ქვესისტემა, რომელიც მოიაზრება მართვის ობიექტად და მმართველი ქვესისტემა, რომელიც წარმოგვიდგება მართვის სუბიექტად. რისკის მართვის სისტემაში მართვის ობიექტს მიეკუთვნება: რისკის დაშვება, კაპიტალის სარისკო ჩადება და რისკის რეალიზაციის პროცესში ეკონომიკური ურთიერთობა ისეთ მეურნე სუბ-

იექტებს შორის, როგორცაა: მენარმე და პარტნიორები, კრედიტორი და დებიტორი, დამზღვევი და მზღვეველი, კონკურენტები და ა.შ. რისკის მართვის სისტემაში მართვის სუბიექტად კი მიჩნეულია ადამიანთა სპეციალური ჯგუფი (მენარმე, ფინანსური მენეჯერი, რისკ-მენეჯერი, დაზღვევის სპეციალისტი და სხვ.), რომელიც სხვადასხვა მეთოდის გამოყენებით ახდენს გავლენას მართვის ამა თუ იმ ობიექტზე.

ბევრ ფირმაში შემოღებულია რისკ-მენეჯერის თანამდებობა, რომლის მოვალეობას წარმოადგენს ამა თუ იმ სახის რისკის შემცირება. რისკ-მენეჯმენტის მმართველობითი ფუნქცია დასახული მიზნის მისაღწევად საჭირო საშუალებებით დროული და კომპლექსური მანიპულირება. აღსანიშნავია, რომ ინოვაციურ საქმიანობაში მნიშვნელოვანია არა რისკების თავიდან აცილება, არამედ მათი მინიმიზაცია, რაც შესაძლებელია შემდეგი ძირითადი მეთოდების გამოყენებით:

რისკების განაწილების მეთოდი გულისხმობს თანაინვესტირებას მოძიებას, რათა მიღწეულ იქნას რისკების შემცირება მათი გადანაწილებით პროექტის მონაწილეობაზე. მხარე, რომელიც პასუხისმგებელია კონკრეტულ რისკზე, კარგად უნდა ერკვეოდეს მის სპეციფიკაში, რათა გონივრულად შეაფასოს და აკონტროლოს იგი. ამასთან, იგი უნდა იყოს ფინანსურად მდგრადი იმისათვის, რომ გაუძლოს რისკების სავარაუდო უარყოფით გავლენას. აღსანიშნავია, რომ რაც უფრო ძლიერია თანაინვესტირება ჯგუფი, მით ნაკლებია პროექტის შეჩერების ალბათობა ამა თუ იმ გაუთვალისწინებელ გარემოებათა გამო.

დივერსიფიკაციის მეთოდი საშუალებას იძლევა, ინვესტიციათა მრავალფეროვნების ხარჯზე შემცირებულ იქნას პორტფელური რისკები, რაც გულისხმობს ერთ საინვესტიციო პროექტის გაერთიანებას იმ მიზნით, რომ თავიდან იქნას აცილებული ყველა პროექტის მომგებიანობის ერთდროული ცვლილება ერთი და იმავე მიმართულებით. რისიკანი ფინანსური აქტივებისაგან შემდგარი პორტფელები შეიძლება ისეთნაირად იქნას ფორმირებული, რომ თუ გაუთვალისწინებელი მიზეზების გამო ერთ-ერთი პროექტი აღმოჩნდება წამგებიანი, სხვების მიერ მიღებულმა მოგებამ კომპანია გაკოტრებისგან გადაარჩინოს. დივერსიფიკაცია გულისხმობს ასევე, პროდუქციის გარკვეულ სახეობაზე მოთხოვნის შემცირებით გამოწვეული რისკის თავიდან აცილების მიზნით ფირმის მიერ სხვადასხვა სახის პროდუქციის წარმოებას;

დაზღვევა, როგორც ეკონომიკურ ურთიერთობათა სისტემა, წარმოადგენს რისკის შემცირების ყველაზე გავრცელებულ ფორმას და გულისხმობს რისკის სხვაზე გადაცემას გარკვეული გასამრჯელოს ფასად, რაც ნიშნავს ზარალის განაწილებას სადაზღვევო ურთიერთობების მონაწილეთა შორის. დაზღვევის შემთხვევაში იქმნება სპეციალური სადაზღვევო ფონდი, რომელიც გამოიყენება სხვადასხვა ტიპის ზარალისა თუ დანაკარგის ანაზღაურების მიზნით. მაგალითად, სადაზღვევო კომპანიაში ფიზი-

1 ბენიძე ნ. შონია ნ., ბიჭაძე ჯ. რისკები და დაზღვევა. თბ., 2010. გვ. 75-76.

კური და იურიდიული პირები დებენ თანხებს იმისათვის, რომ რისკით გამოწვეული ზარალის შემთხვევაში დამზღვევმა მიიღოს გარკვეული კომპენსაცია. კერძო სადაზღვევო კომპანია წარმოადგენს კომერციულ სანარმო. საქონელი, რომლითაც ის ვაჭრობს, საფინანსო დახმარებაა. იმისათვის, რომ შეძლონ ფუნქციონირება, სადაზღვევო კომპანიებმა უნდა დაფარონ საკუთარი დანახარჯები, რომლებიც შედგება სადაზღვევო პოლისების ასანაზღაურებელი თანხების, ადმინისტრაციული დანახარჯების, ლიკვიდურობისა და გადასახადებისაგან. სადაზღვევო კომპანიებში დიდ როლს თამაშობენ ის ადამიანები, რომლებიც განსაზღვრავენ სადაზღვევო დანაკარგებისა და პრემიების მოცულობას. მათ აქტუარები ეწოდება. ისინი ადგენენ სადაზღვევო ცხრილებს, სადაც აისახება სხვადასხვა სტიქიური მოვლენის ალბათობა და იყენებენ მათ სადაზღვევო პრემიების დასადგენად. სადაზღვევო აგენტები არიან სადაზღვევო კომპანიების ის თანამშრომლები, რომლებიც წყვეტენ, თუ რომელი რისკები, რა თანხებში უნდა იქნეს დაზღვეული. აღსანიშნავია, რომ დაზღვევა გამოიყენება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა პირთა დიდი რაოდენობა განიცდის ანალოგიურ რისკს.

რისკის დაზღვევასთან ერთად გამოიყენება დაზღვევა, რომელიც გულისხმობს პირდაპირი მზღვეველის მიერ დაზღვეულისაგან სადაზღვევო ხელშეკრულებით აღებული რისკის გარკვეული ნაწილის სხვა მზღვეველისთვის გადაცემას ისე, რომ ამ უკანასკნელს დაზღვეულთან სამართლებრივი ურთიერთობა გააჩნია. გადაზღვევის დროს მაქსიმალურად იზღუდება სადაზღვევო კომპანიის ზარალი და ის გაკოტრებისაგან დაცულია. გადაზღვევის მიზანია რისკების განაწილების გზით დამზღვევის დაბალანსებული პორტფელის შექმნა, სადაზღვევო ოპერაციების ფინანსური მდგომარეობისა და რენტაბელობის უზრუნველყოფა, ზეგავლენა პირდაპირი მზღვეველის გადახდისუნარიანობის მაჩვენებელია გაუმჯობესებაზე, ლიკვიდური აქტივების შეთავაზება უშუალოდ მზღვეველისათვის სადაზღვევო შემთხვევების დადგომისას, დანაკარგის სწრაფი რეგულირებისათვის გადაზღვევის გამოყენება მიზანშეწონილია მაშინ, როცა სადაზღვევო კომპანიების რისკის ასაღებად საკმარისი ფინანსური თანხები არ გააჩნიათ. გადაზღვევა რეგულირდება ხელშეკრულების ფორმით. ეს უკანასკნელი წარმოადგენს შეთანხმებას, რომლის მიხედვითაც ერთი სადაზღვევო კომპანია - „ცედენტი“ გადასცემს დასაზღვევად მიღებული რისკის ნაწილს სხვა კომპანიას - „ცესიონერს“. გადაზღვევის ხელშეკრულება პირდაპირ მზღვეველსა და გადაზღვეველს შორის სამართლებრივი ურთიერთობის საფუძველია, რომელშიც მოცემულია გადაზიდვების წესები და დებულებები.

რეზერვირება, რომლის დროსაც სანარმო ქმნის სპეციალურ ფონდებს (ძირითადად მოგებიდან) საბრუნავი საშუალებების ნაწილის ხარჯზე. იგი წარმოადგენს სარეზერვო ფონდის შექმნის დეცენტრალიზებულ ფორმას სამეურნეო სუბიექტში, ამიტომაც

განიხილება, როგორც დანაკარგის დაფარვაზე საშუალებების რეზერვირება და ხშირად თვითდაზღვევას უწოდებენ. რეზერვირების შემთხვევაში აუცილებელია ოპტიმალური მარაგის განსაზღვრა, ხოლო თუ დანაკარგებმა გადააჭარბა დაგროვილ რეზერვს, რაც მოსალოდნელია დაუგეგმავი რისკის პრიობებში, სანარმომ უნდა გამონახოს მათი კომპენსაციისათვის დამატებითი სახსრები.

ჰეჯირება წარმოადგენს ბაზარზე არასასურველი ფასის კონიუნქტურის რისკის შემცირების ეფექტიან საშუალებას. ვადიანი კონტრაქტების დადებით მენარმე თავს იცავს ბაზარზე ფასების რყევისაგან, რითაც ამცირებს თავისი სამენარმეო საქმიანობის სავარაუდო შედეგების გაურკვეველობის დონეს.

ლიმიტირება გულისხმობს შეზღუდვის სისტემის გარკვეულ წესებს, რომლებიც გამოიყენება კაპიტალდაბანდებების განსაზღვრის, საქონლის კრედიტში გაყიდვის, სესხის გაცემის და სხვა შემთხვევაში, მისი საშუალებით ხდება ფულადი სახსრების ზღვრული დონის დადგენა.

აღსანიშნავია, რომ რისკის მინიმიზაციის მეთოდების კონკრეტული არჩევანი დამოკიდებულია მენარმისა და რისკ-მენეჯერის გამოცდილებასა და ინოვაციური ფირმის შესაძლებლობაზე. ხშირად სასურველი შედეგის მისაღებად გამოიყენება არა ერთი, არამედ, რისკების შემცირების მეთოდთა ერთობლიობა ინოვაციური პროექტის განხორციელების ცალკეულ ეტაპზე. რაც, საბოლოო ჯამში, კომპანიის ეფექტიანი განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან წინაპირობას წარმოადგენს.

დასკვნა

თანამედროვე სამენარმეო საქმიანობა გარკვეული თვალსაზრისით სარისკო ბიზნესია. ეკონომიკის გლობალიზაციამ კიდევ უფრო გააძლიერება სარისკო სიტუაციები. სწორედ ამიტომაც, რომ საბაზრო ეკონომიკის პირობებში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა რისკების მენეჯმენტის პრობლემებს.

რისკი, როგორც ეკონომიკური პროცესი არის მოვლენა, რომელიც შეიძლება მოხდეს ან არ მოხდეს. რისკების ნაწილი ადამიანთა სამეურნეო საქმიანობაში არასწორი მოქმედების შედეგი იყო, ხოლო ნაწილი კი მისი ქმედების გარეშე არსებობდა. იმის მიუხედავად, რომ ყველანაირი რისკი საბოლოო ჯამში, ეკონომიკური შედეგით ფასდება, მათ მაინც ავგუფებენ: პოლიტიკურ, ბუნებრივ, ტექნოლოგიურ, ეკონომიკურ და პიროვნულ რისკებად.

რისკების მართვის ამოცანა დღითიდღე სულ უფრო აქტუალური ხდება მსოფლიოში მიმდინარე მოვლენებიდან გამომდინარე.

რისკების მართვის სისტემა მოიცავს:

საკადრო, მატერიალურ-ტექნიკურ, ფინანსურ, ინფორმაციულ, სამართლებრივ აუცილებლობას, რომლის ფარგლებშიც ხორციელდება მართვის ნებისმიერი სისტემის ფუნქციონირება.

მართვის პროცესში მართვის სუბიექტი ეყრდნობა ობიექტურად არსებულ პრინციპებს და სხვადასხვაგვარი მეთოდებით ზემოქმედებს მართვის ობიექტებზე იმისათვის, რომ უზრუნველყოს დასახული მიზნების და ამოცანების შესრულება.

რისკების მართვა, როგორც სისტემა, შედგება ორი ქვესისტემისაგან: მართვადი ქვესისტემა, რომელიც მოიაზრება მართვის ობიექტად და მმართველი ქვესისტემა, რომელიც წარმოგვიდგება მართვის სუბიექტად.

თანამედროვე სამენარმო საქმიანობაში აუცილებელია არა რისკების თავიდან აცილება, არამედ მათი შედეგების მინიმიზაცია, რაც შესაძლებელია შემდეგი ძირითადი მეთოდების გამოყენებით:

- რისკების განაწილების მეთოდი;
- დივერსიფიკაციის მეთოდი;
- დაზღვევა, როგორც ეკონომიკურ ურთიერთობათა სისტემა;
- რეზერვირება;
- ჰეჯირება;
- ლიმიტირება.

ეკონომიკურ საქმიანობაში ხშირად სასურველი შედეგის მისაღებად გამოიყენება არა ერთი, არამედ რისკების შემცირების მეთოდთა ერთობლიობა, რაც საბოლოო ჯამში ეკონომიკის ეფექტიანი განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან წინაპირობას წარმოადგენს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ცაავა გ. აბრამია თ., ცაავა დ. რისკოლოგია. თბ., 2007.
2. ლაზვიაშვილი ნ., „რისკმენეჯმენტი“ (სახელმძღვანელო), თბ., 2010.
3. ბენიძე ნ., შონია ნ., ბინაძე ჯ. რისკები და დაზღვევა. თბ., 2010.
4. Пикфорд Д., Управление рисками М., Вершина, 2004, гл. 6.